

ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

УДК 351.743:351.761.3:343.976

Стрільців О. М. – кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, завідувач наукової лабораторії з проблем кримінальної поліції навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ, м. Київ;
Полях А. М. – кандидат юридичних наук, професор кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ, м. Київ

ОРГАНІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ ТА ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЩОДО ПРОТИДІЇ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ

Запропоновано механізм співпраці органів поліції з громадськими організаціями з метою протидії наркозлочинності. Визначено його складові, серед яких: підписання відповідних угод між органами поліції та громадськими організаціями; визначення з обох сторін відповідальних за координацію та співробітництво; підвищення рівня професійної підготовки сторін із питань взаємодії; налагодження механізму перенаправлення; залучення поліцейськими та громадськими організаціями наркозалежних до послуг із профілактики, діагностування та лікування; розроблення зворотного зв'язку. Доведено, що впровадження цього механізму надасть можливість не лише знизити рівень наркозлочинності в районі (місті) внаслідок залучення значної кількості наркозалежних до профілактичних програм, а й поліпшити стан епідеміологічної обстановки.

Ключові слова: наркозлочинність, наркотики, органи поліції, перенаправлення, громадська організація, запобігання.

Зміни в економічній, політичній, духовній сферах сучасного українського соціуму закономірно позначаються на процесі

формування нових відносин між державою, її інституціями та громадянським суспільством. Передумовою цього процесу також є необхідність розроблення правоохоронцями нових механізмів протидії поширенню наркоманії та наркозлочинності із широким залученням громадськості. Одним із таких механізмів є перенаправлення поліцейськими затриманих за незаконні дії з наркотиками осіб, які мають наркотичну залежність, до відповідних громадських організацій, що надають соціальну та медичну допомогу, а також реалізують програми щодо зменшення шкоди від немедичного вживання наркотиків.

Зазначений механізм співпраці поліції та громадських організацій успішно впроваджено в таких країнах, як Велика Британія, Нідерланди, Португалія, Сполучені Штати Америки, Республіка Чехія тощо [1]. Водночас у нашій державі його лише починають практикувати на рівні пілотних проектів [2]. Нагальність визначення шляхів реалізації механізму перенаправлення затриманих наркозалежних у нашій державі зумовлює актуальність цієї статті.

Різні аспекти взаємодії органів поліції та громадськості у сфері протидії правопорушенням певною мірою висвітлено в наукових працях В. Б. Авер'янова, О. Б. Андреевої, О. М. Бандурки, В. М. Бесчасного, Ю. П. Битяка, І. П. Голосніченка, Г. В. Гребенькова, Є. В. Додіна, Р. М. Кацуби, В. К. Колпакова, А. Т. Комзюка, І. М. Копотуна, О. В. Кузьменко, Н. В. Кулакової, В. І. Московця, Ю. С. Назара, В. І. Олефіра, О. І. Остапенка, В. М. Плішкіна, В. Т. Томіна, Х. П. Ярмача та ін.

У контексті взаємодії у сфері протидії наркозлочинності окреслене питання було розглянуто в дослідженнях В. В. Василевича, О. М. Джужі, А. П. Закалюка, Д. Й. Никифорчука, Е. В. Расюка, В. А. Тимошенка та ін.

Аспекти взаємодії правоохоронців і громадських організацій щодо перенаправлення затриманих за незаконні дії наркозалежних розкрито в наукових розвідках Г. В. Шевчука [3]. Водночас запропонована ним концепція є неконкретизованою та недостатньо обґрунтованою.

Метою статті є висвітлення механізму перенаправлення органами поліції затриманих за незаконні дії наркозалежних осіб до громадських організацій, які надають соціальну та медичну

допомогу, а також реалізують програми зі зменшення шкоди від немедичного вживання наркотиків.

У ст. 11 Закону України «Про Національну поліцію» [4] визначено, що свою діяльність поліція здійснює в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами і громадськими організаціями на засадах партнерства, вона спрямована на задоволення їхніх потреб. Такою має бути і діяльність у сфері протидії наркозлочинності, зокрема з активним залученням різних верств населення та громадських організацій, які надають соціальну й медичну допомогу, а також реалізують програми зі зменшення шкоди від немедичного вживання наркотиків.

Підґрунтям цієї співпраці мають стати угоди, договори, меморандуми між громадськими організаціями і територіальними органами поліції. Поділяючи позицію Г. В. Шевчука [5], зазначимо, що предметом таких угод можуть бути: діяльність, спрямована на сприяння поширенню послуг програм зі зменшення шкоди від немедичного вживання наркотиків; побудова відносин на підставі рівності, чесного партнерства та захисту інтересів один одного; забезпечення захисту прав і законних інтересів вразливих верств населення. Також у цих документах бажано зазначити проекти, які будуть реалізовувати громадські організації, передбачивши відповідні права й обов'язки сторін.

В угоді доцільно визначити умови конфіденційності працівників громадських організацій під час роботи зі споживачами наркотиків. Зокрема, сторонам (передусім поліції) заборонено у власних інтересах або в інтересах інших осіб поширювати будь-яку інформацію, що визнана конфіденційною за письмовим зверненням однієї зі сторін. Однозначно конфіденційною (навіть без відповідного звернення) є інформація, що стосується осіб, робіт, методів, знань, ідей, матеріалів, пов'язаних із діяльністю сторін, і яку не використовують публічно, зокрема інформація щодо фінансового стану сторін та їх відносин з іншими фізичними та юридичними особами. Водночас угода має встановлювати основні принципи взаємодії (повага прав учасників угоди, обов'язкове консультування сторін під час вирішення проблемних питань тощо) [6, с. 46–55].

Також у межах угод сторони можуть складати й затверджувати відповідні плани спільних дій, які передбачатимуть заходи щодо зниження ризиків інфікування ВІЛ/СНІДом,

вірусними гепатитами, туберкульозом, іншими соціально небезпечними хворобами та профілактики їх поширення.

Іншою складовою співпраці поліції та громадських організацій є визначення відповідальних за координацію та співробітництво осіб чи підрозділів як з боку правоохоронців, так і численних громадських організацій чи інших установ – учасників профілактичних програм, а також налагодження подальшої міжвідомчої взаємодії. Якщо в районі (місті) наявна значна кількість організацій та установ, які надають соціальну та медичну допомогу й інші послуги наркозалежним, необхідно визначити координаційний центр, до якого поліцейські будуть першочергово перенаправляти зазначених осіб. Такі центри повинні бути готові надавати відповідну допомогу на постійній основі, навіть цілодобово.

Наступним кроком має стати підвищення професійної підготовки сторін щодо взаємодії. Для працівників поліції проводять інструктивно-методичні заняття з питань профілактики ВІЛ/СНІДу, вірусних гепатитів та інших соціально небезпечних хвороб; правил поведінки з наркозалежними під час їх затримання та спілкування з ними; дотримання прав людини під час роботи з особами, які належать до груп ризику; вивчення систем перенаправлення наркозалежних у разі їх затримання. Відповідно, представники громадських організацій повинні навчатися співпрацювати з поліцейськими, опановуючи засади юриспруденції.

Перенаправлення поліцейськими затриманих наркозалежних до відповідних громадських організацій також має певні особливості. Об'єктом цих дій можуть бути наркозалежні особи як затримані за вчинення злочину, так і виявлені під час оперативно-профілактичних рейдів чи відпрацювань (на вулиці, у житлових приміщеннях, на горищах, у підвалах тощо).

Доцільно визначити громадську організацію (одну чи декілька) або медичний заклад (надалі – координаційний центр), куди поліцейські будуть перенаправляти наркозалежних. Зазначені громадські організації мають ініціювати створення групи самопомоги для наркозалежних і групи допомоги для співзалежних осіб, проводити групові сесії з арт-терапії, тренінги впевненої поведінки, тренінги профілактики зриву тощо. Можливим є надання інших видів послуг: обстеження на ВІЛ/СНІД та інші небезпечні хвороби, надання юридичних

консультацій тощо. На координаційний центр покладено здійснення контролю та обліку результатів надання допомоги, узагальнення їх і за потреби – координування подальшого лікування чи надання інших видів допомоги наркозалежному.

Важливе значення в механізмі перенаправлення зазначених осіб має процедура їх залучення до послуг щодо профілактики, діагностування та лікування. У цьому напрямі є декілька алгоритмів, один із них апробований у межах пілотних проектів [2].

Так, у разі затримання (виявлення) працівником поліції особи, відповідні риси якої свідчать про можливе вживання наркотиків, слід шляхом бесіди чи перевірки за наявними обліками органу поліції встановити її особу та місце мешкання, сімейний стан, рід занять, місце роботи (навчання), відомості про судимість, які наркотики та протягом якого часу вживала, чи перебувала раніше на лікуванні, де, коли, причини, що спонукали її до вживання наркотиків, наявність бажання пройти лікування й отримати психологічну допомогу від відповідних фахівців. У разі підтвердження в особи статусу споживача наркотиків, їй пропонують допомогу (медичну, соціальну, реабілітаційну, юридичну тощо). Якщо така особа дала згоду, працівники поліції можуть доставити її до координаційного центру, де залежно від її стану чи потреб вирішують питання щодо залишення особи в цій установі (для лікування від ВІЛ/СНІДу чи інших захворювань, здійснення детоксикації та подальшого лікування, зокрема шляхом замісної підтримувальної терапії, соціального супроводу, психологічної підтримки після курсу реабілітації, консультування з питань ВІЛ/СНІДу, надання допомоги з працевлаштування, відновлення документів, юридичної допомоги тощо) або її подальшого перенаправлення до іншої установи чи організації (залежно від профілю чи місцезнаходження).

Важливою функцією координаційного центру має бути встановлення зворотного зв'язку з органом поліції. Зокрема, він може щомісячно надавати звіти за погодженою сторонами формою, де зазначати кількість осіб, які:

- були направлені (доставлені) до координаційного центру;
- скористалися допомогою (якою саме);

- залишилися в цьому центрі або направлені до інших установ чи організацій (з метою лікування, реабілітації, надання соціальної чи юридичної допомоги);

- пройшли лікування як у координаційному центрі, так і в інших установах та організаціях;

- нині проходять лікування, реабілітацію тощо;

- відмовилися від лікування (імовірні причини).

Отримана інформація надасть можливість проаналізувати результативність ужитих правоохоронцями антинаркотичних заходів для подальшого коригування напрямів цієї діяльності.

Таким чином, працівники поліції, активно співпрацюючи з громадськими організаціями, здійснюють індивідуальну профілактику наркозалежних, причетних до незаконного обігу наркотиків. Плідній співпраці в цьому напрямі сприятиме проведення принаймні двічі на рік спільних заходів з обговорення нагальних проблем зазначеної сфери.

Упровадження запропонованого механізму взаємодії органів поліції та громадських організацій дасть змогу:

- поліпшити стан криміногенної ситуації в районі (місті), зокрема завдяки залученню значної частки наркозалежних осіб до профілактичних програм;

- охопити значну частину наркозалежних інформуванням і подальшим перенаправленням з метою залучення до системи послуг профілактики, діагностування та лікування не лише від наркоманії, а й супутніх хвороб (ВІЛ/СНІДу, вірусних гепатитів, туберкульозу тощо);

- зниження ризиків зараження працівників поліції під час виконання службових обов'язків ВІЛ/СНІДом, вірусними гепатитами, туберкульозом тощо;

- покращити стан загальної епідеміологічної обстановки в районі (місті);

- налагодити тісну співпрацю працівників поліції та громадських організацій, підвищити рівень довіри до правоохоронних органів, що стане передумовою для реалізації інших спільних проєктів [3, с. 166–171].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Огляд програм взаємодії поліції з населенням (поліцейська діяльність, орієнтована на громадськість) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.khisr.kharkov.ua. – Назва з екрана.
2. Аналітичний звіт щодо результатів реалізації пілотних проєктів по взаємодії поліції з організаціями громадянського суспільства у сфері протидії поширенню ВІЛ-інфекції/СНІДу / Управління ООН з наркотиків та злочинності ; Агенство США з міжнародного розвитку. – Київ, 2016. – 88 с.
3. Шевчук Г. В. Адміністративно-правова протидія міліцією незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Шевчук Геннадій Вадимович. – Київ, 2013. – 278 с.
4. Про Національну поліцію : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 40–41. – Ст. 379.
5. Шевчук Г. В. Правові напрями вдосконалення адміністративно-попереджувальних заходів у сфері протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів / Г. В. Шевчук // Економіка. Фінанси. Право. – 2010. – № 8. – С. 34–36.
6. Питання сучасної наркополітики України: права людини та доступ до лікування / [А. П. Толопіло, С. П. Швець, О. М. Стрільців та ін.]. – Харків : Права людини, 2012. – 94 с.

REFERENCES

1. Ohliad prohram vzaïemodii politsii z naselenniam (politsejska diïalnist, orientovana na hromadskist) [Overview of police-community interaction programs (public-oriented policing)]. (n.d.). *khisr.kharkov.ua*. Retrieved from <http://www.khisr.kharkov.ua> [in Ukrainian].
2. *Analitychnyi zvit shchodo rezultatïv realizatsii pilotnykh proektiv po vzaïemodii politsii z orhanizatsiiamy hromadianskoho suspilstva u sferi protydii poshyrenniu VIL-infektsii/SNIDu* [An analytical report on the results of the implementation of pilot projects on police interaction with civil society organizations in the field of combating the spread of HIV/AIDS]. (2016). Kyiv [in Ukrainian].
3. Shevchuk, H.V. (2013). *Administratyvno-pravova protydïia militsiïeu nezakonnomu obihu narkotychnykh zasobiv, psykhotropnykh rechovyh ta prekursoriv* [Administrative and legal counteraction by the police to illicit trafficking in narcotic drugs, psychotropic substances and precursors]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

4. Zakon Ukrainy Pro Natsionalnu politsiu: vid 2 lyp. 2015 r. No. 580-VIII [Law of Ukraine on the National police from July 2, 2015, No. 580-VIII]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*, 40-41 [in Ukrainian].

5. Shevchuk, H.V. (2010). Pravovi napriamy vdoskonalennia administratyvno-poperedzhuvalnykh zakhodiv u sferi protydii nezakonnomu obihu narkotychnykh zasobiv, psykhotropnykh rečovyn ta prekursoriv [Legal directions of improving administrative and preventive measures in the sphere of counteraction to illegal circulation of narcotic drugs, psychotropic substances and precursors]. *Ekonomika. Finansy. Pravo, Economics. Finance. Right*, 8, 34-36. [in Ukrainian].

6. Tolopilo, A.P., Shvets, S.P., & Striltsiv, O.M. (et al.). (2012). *Pytannia suchasnoi narkopolityky Ukrainy: prava liudyny ta dostup do likuvannia [Issues of modern drug policy in Ukraine: human rights and access to treatment]*. Kharkiv: Prava liudyny [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редколегії 08.02.2017
